

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ BOOK REVIEW

Hattat Hâmid Aytaç: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Hattattın Serencamı (1. Cilt)

Calligrapher Hâmid Aytaç: Experience of a Calligrapher from the Ottoman Empire to the Republic (Volume 1)

Hat Sanatı ve Hattatlar: Sadırlardan Satırlara (2. Cilt)

Calligraphy and Calligraphers: From Hearts to Lines (Volume 2)

İslâm Sanatları: Kozmolojik Dengenin Sanatsal Tezahürleri (3. Cilt)

Islamic Arts: Artistic Manifestations of Cosmological Equilibrium (Volume 3)

e Mehmet DERİ^a^aRağbet Yayıncılık,
İstanbul, TÜRKİYEReceived: 16.09.2021
Accepted: 16.09.2021
Available online: 28.09.2021Correspondence:
Mehmet DERİ
Rağbet Yayıncılık,
İstanbul, TÜRKİYE
mehmet.deri@gmail.com

ÖZ Hayatını geleneksel İslâm sanatlarından biri olan hüsn-i hat sanatına adayan merhum Hâmid Aytaç (1891-1982), son Osmanlı-Türk hattatı olmasının yanı sıra, Cumhuriyet Türkiye'sinde de bu sanata büyük hizmetlerde bulunmuş bir şahsiyettir. Bu bağlamda iki devir arasında köprü vazifesi görmüş, hem eserleri hem de yurt içinde ve yurt dışında yetiştirdiği onlarca öğrencisi ile hat sanatının zirvesinde yer almıştır. 16-18 Ekim 2020 tarihleri arasında İstanbul'da Hattat Hâmid Aytaç'ın kişiliği, sanatkarlığı, eserleri ve bu sanata hizmetlerini konu alan uluslararası bir sempozyum gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyumdaki bildiriler ise 3 cilt halinde neşredilerek bilim dünyasına kazandırılmıştır. Bu yazıda, söz konusu sempozyum bildirileri kitabının tanıtımı yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hâmid Aytaç; geleneksel İslâm sanatları; hüsn-i hat; Diyarbakır

ABSTRACT The late Hâmid Aytaç (1891-1982), who devoted his life to calligraphy, which is one of the traditional Islamic arts, is a person who rendered great services to this art in the Republic of Turkey as well as being the last Ottoman-Turkish calligrapher. In this context, he served as a bridge between two eras, and was at the pinnacle of calligraphy with his works and tens of students he trained at home and abroad. An international symposium on Calligrapher Hâmid Aytaç's personality, artistry, works and services was held in Istanbul between 16-18 October 2020. The papers in this symposium were published in 3 volumes and brought to the scientific world. In this article, the symposium proceedings book will be introduced.

Keywords: Hâmid Aytaç; traditional Islamic arts; Islamic calligraphy; Diyarbakır

Ömrünü geleneksel İslâm sanatlarının önemli bir dalı olan hüsn-i hatta adayan ve bu uğurda onlarca talebe yetiştiren merhum Hâmid Aytaç (1891-1982) adına Dicle Üniversitesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Diyarbakır Kayapınar Belediyesi, Kadim Akademi, Diyarbakır İlim Yayma Cemiyeti ortaklığıyla 16-18 Ekim 2020 tarihleri arasında "Uluslararası Geleneksel İslâm Sanatları ve Hattât Hâmid Aytaç Sempozyumu" düzenlenmiştir.

Pandemi (salgın) şartları nedeniyle online olarak düzenlenen sempozyuma, başta Hâmid Aytaç hocadan ders alan talebeleri olmak üzere, 80'e yakın akademisyen ve araştırmacı katılarak birbirinden değerli tebliğleriyle katkı sağladılar.

Sempozyum tebliğlerinin titiz bir editöryal kontrolden geçirilmesiyle oluşturulan 3 ciltlik eser; Hâmid Aytaç'ın fazla bilinmeyen yönlerini irdelemek, onun hat sanatına olan katkısını ortaya çıkarmak, geleneksel İslâm sanatları, hat sanatı ve hattatlar hakkında bilgi edinmek bakımından önemli bir akademik kaynaktır.

Hâmid Aytaç'ın bıraktığı mirası devam ettirmek ve bu mirası ileriye taşımak, onun hayatı boyunca yapmak istediklerini hatırlamak ve devam ettirmek amacıyla olanlar için de önemli bir başvuru niteliğinde bir çalışmadır.

Eserin 1. cildi *Hattat Hâmid Aytaç: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Hattattın Serencamı* başlığını taşımakta olup bu ciltte toplam 25 tebliğ ve 6 röportaj yer almaktadır. Tebliğlerde ve röportajlarda ağırlıklı olarak Hâmid Aytaç'ın hayatı, hocaları, yetiştiği çevre, Hâmid Hocanın yaptığı hüsn-i hat eserleri, hat sanatına yaptığı katkılar ve tesirler, yetiştirdiği talebeler, talebelerinin dilinden Hâmid Aytaç ve onunla olan hatıraları, verdiği icazetnameler vb. gibi konular oluşturmaktadır.

Eserin 2. Cildi *Hat Sanatı ve Hattatlar: Sadırlardan Satırlara* başlıklı olup bu ciltte toplamda yirmi iki tebliğ yer almakta; bu tebliğlerin konusunu ise daha çok hat sanatının ne olduğu, ortaya çıkışı, sanat felsefesi açısından hat sanatının yeri, hat sanatının insanın ruhuna ve estetik bakışına olan etkisi, hat sanatının süsleme sanatlarına katkısı, hat sanatında kullanılan ayetler ve hadisler, başta camiler olmak üzere hat sanatının kullanıldığı yerler, Çin Müslümanlarının hat sanatına olan katkısı, Osmanlı'dan günümüze Diyarbakırlı hattatlar, Diyarbakırlı gayrimüslim hattatlar, Diyarbakır kitabelerinde adı geçen hattatlar gibi konular oluşturmaktadır.

Eserin 3. cildi *İslâm Sanatları: Kozmolojik Dengenin Sanatsal Tezahürleri* başlığını taşımakta olup bu bölümde toplamda 21 tebliğ yer almaktadır. İslâm sanatının ne olduğu, bu sanatın karakteristik özellikleri, sembolizmi, tevhide bakan yönü, estetik ile ilişkisi, medeniyet ile ilişkisi, söz konusu sanatta kalem ve yazının önemi, Allah inancının bu sanata yansımaları, ebru sanatının tarihi vb. gibi konular bu ciltte ele alınan konulardır.

HÂMİD AYTAÇ KİMDİR?

Hâmid Aytaç'ın asıl adı Şeyh Mûsa Azmi olup 1891 yılında Diyarbakır'da dünyaya geldi. Babası Zülfikâr Ağa, annesi ise Muntehâ Hanımdır.

İlköğrenimini, Diyarbakır'da Ulu Camii yakınlarındaki sıbyan mektebinde tamamladıktan sonra, Diyarbakır Askeri Rüşdiyesine devam etmiştir. Hâmid Aytaç, resim hocası Jandarma Kolağası Ahmed Hilmi Bey'den ve Esad Efendiden sülüs ve nesih dersleri, Vâhid Efendi'den ise rik'a yazısı meşketmiştir. Ayrıca Sait Efendi ile akrabası olan Abdüsselam Efendi'den de yazı dersleri almıştır. Hâmid Hoca, Rüştiyedekeyken Ahmed Hilmi Bey ile Vâhid Efendi'den Latince el yazısıyla Roman ve Gotik yazılarını da öğrenmiştir. Hâmid Hoca, Haseki'de Gülşen-i Maarif Mektebi'nde hat ve resim hocası olarak çalışırken, bir yandan da matbaa işleriyle uğraştı. Rüsümat (Gümrük) Matbaası, Mekteb-i Harbiye Matbaası ve sonra da hocası Mehmed Nazif Efendi'nin vefat etmesi üzerine tayin edildiği Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Matbaası'nda Neyzen Efendi ile burada hattat olarak çalıştı

Bir yıl kadar da Almanya'da haritacılık ihtisası yapan Mûsâ Azmi Bey, döndüğünde memuriyeti yanında geçim sıkıntısı sebebiyle Bâbîâli'de Hattat Hâmid Yazı Yurdu'nu açarak Hâmid müstear imzası

ile piyasaya yazılar yazmaya başladı. Bir süre sonra da resmî görevinden ayrılıp kendini tamamen bu işe verdi.

Hâmid Aytaç, Hacı Nazif Bey'den (ö. 1918) celî sülüs, Reîsülhattâtin Kâmil Akdik (ö. 1941) ile Neyzen Emin Yazıcı'dan (ö. 1945) sülüs ve nesih yazılarını geliştirdi. İsmail Hakkı Altunbezer'den ise (ö. 1946) tuğra çekmesini geliştirdi. Talikte bir müddet Hulûsi Efendi'ye (ö. 1940) devam ettiyse de daha çok Mehmed Esad Yesârî'nin (ö. 1798) yazı örneklerinin etkisinde kaldı ve onun yolunu benimsedi. Celî sülüste Mustafa Râkım Efendi (1826) ve Hattat Sâmi Efendinin (ö. 1912) yolunda ilerleyerek mükemmel eserler meydana getirmiştir

Aytaç, 19 Mayıs 1982'de İstanbul'da vefat etti. Kabri Karacaahmet Mezarlığı'nda Şeyh Hamdullah'ın mezarının yakınındadır.

Ömrünü hat sanatına adayan Hamid Hocanın bazı eserleri ise şunlardır: Şişli ve Söğütlüçeşme camileri ile Sirkeci Hobyar Mescidi'ndeki yazıları, İstanbul Eyüp Camii'nin kubbe yazıları, Ankara Kocatepe Camii'nin mihrap üstü ve ana kubbe göbeği yazıları, Kasımpaşa Camii dış revakları üzerindeki Nebe sûresi, Kadıköy Moda, Kartal, Pendik, Paşabahçe, Fındıklı, Hacıküçük, Çanakkale Çan, Denizli Tavas camileri yazıları belli başlı eserleridir.